

Małgorzata JAGODZIŃSKA
PWSZ Płock
Elżbieta BUCHCIC
AŚ Kielce

Formy doskonalenia zawodowego nauczycieli katechezy

*Katecheta, to przede wszystkim świadek.
Aby dawać świadectwo, trzeba pokazać swoje wnętrze.*

Powszechnie wiadomo, że każdy katechizujący jako osoba wierząca i praktykująca wszystkie nakazy płynące z wyznawanej wiary, powinna być świadkiem dla wszystkich uczniów, nauczycieli i rodziców. Postawa moralno-etyczna musi być bez zarzutu, język jakim się posługuje poprawny, a kompetencje pedagogiczne nastawione na dialog i współpracę z całą społecznością szkolną. Katecheta jest osobą, która nieustannie buduje swój autorytet jako wychowawca i człowiek wiary. Z racji zatrudnienia w szkole, wszystkie zamiany jakie się dokonały w ostatnim czasie, zarówno treściowe, programowe jak i strukturalne obejmują również nauczycieli religii. Wchodzą oni w ścisły dialog interdyscyplinarny z innymi przedmiotami, realizację projektów edukacyjnych i wychowawczych funkcjonujących w szkole (w tym realizacja rekolekcji szkolnych, które katecheta opracowuje i realizuje we współpracy z proboszczem danej parafii i innymi nauczycielami szkoły), ścieżek międzyprzedmiotowych. Nauczyciele katecheci uczestniczą w opinio- waniu dokumentów szkolnych, a nawet angażują się w prace związane z mierze- niem jakości pracy szkoły i analizą raportów OKE po egzaminach zewnętrznych. Poprzez swą posługę katechetyczną wykonywaną na terenie szkoły uczestniczą w realizacji planu duszpasterskiego parafii i diecezji.

Wdrożona reforma wymaga od nauczycieli podejmowania nowych wyzwań, podniesienia skuteczności edukacji oraz lepszego niż dotychczas przygotowania młodego pokolenia do współistnienia ze środowiskiem oraz dużej elastyczności systemu szkolnego, jego otwartości na nowe pomysły dydaktyczne i wychowaw- cze. Doskonalenie nauczycieli podnosi, uzupełnia i uaktualnia kwalifikacje oraz umożliwia nabycie nowych umiejętności, co umacnia pozycję zawodową i za- pewnia stabilizację oraz sprzyja autorefleksji, samodoskonaleniu i samorealizacji w zawodzie nauczyciela.

Edukacja nauczycieli jest (powinna być) przedmiotem szczególnego zainteresowania państw i społeczeństw przejawiających troskę o oświatę i pragnących zapewnić sobie możliwości rozwoju oraz pomyślnego funkcjonowania we współczesnym świecie. To przecież właśnie od nauczycieli – od ich przygotowania zawodowego i kompetencji – w znacznym stopniu zależy, czy oświata spełni pokładane w niej nadzieje (Lewowicki, 2001).

W warunkach niezwykle szybko zachodzących zmian społecznych, a zwłaszcza dużego tempa postępu naukowo – technicznego, wymagania wobec nauczycieli ciągle rosną. Oczekuje się od nich, że dobrze przygotowują młodzież do stale zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych życia. W rezultacie nie tylko rosną wymagania dotyczące efektów w pracy wychowawczo - dydaktycznej, ale także stale zmieniają się treści, metody oraz organizacja kształcenia. Ponadto właściwością zawodu nauczycielskiego jest także szybkie tempo dezaktualizacji wiedzy zdobytej podczas studiów, dlatego wielką uwagę przywiązuje się zarówno do kształcenia, jak i do doskonalenia zawodowego.

Konieczność kształcenia się przez całe życie - to w tym zawodzie podstawowa powinność. Wynika ona także z wielu ról, które odgrywać powinien nauczyciel. Ma on być bowiem nie tylko kierownikiem procesu rozwojowego młodzieży, ale i ich przewodnikiem po rozległych dziedzinach wiedzy i systemach wartości. Od współczesnego pedagoga oczekuje się, że sprosta zmianom, jakie ciągle dokonują się w celach, treściach, metodach i organizacji kształcenia czy wychowania. Możliwe jest to jedynie przez umiejętne korzystanie z różnorodnych, zorganizowanych form doskonalenia zawodowego, jak też przez ustawiczne samokształcenie (Buchcic; Żeber-Dzikowska, 2003).

Rozróżnienie problemu doksztalcania od doskonalenia dokładnie ilustruje literatura przedmiotu (Baraniak, 2001).

Doksztalcanie definiowane jest jako „proces podwyższania kwalifikacji formalnych, a szczególnie proces teoretycznego dopełnienia kwalifikacji zawodu, kończący się uzyskaniem odpowiedniego świadectwa lub dyplomu” (*Nowy słownik pedagogiki*, 2000; Wiatrowski, 1994).

Doksztalcanie czynnych nauczycieli stanowi proces uzyskiwania przez nich wyższych kwalifikacji, umiejętności faktycznych i formalnych, w drodze studiów podyplomowych doskonalących i kwalifikacyjnych. Stanowi ono istotny warunek zadowalającego spełniania przez nich swoich zadań, aspiracji życiowych i stabilizacji zawodowej. Konsekwencją zróżnicowanych potrzeb w dziedzinie doksztalcania się nauczycieli jest istnienie i wzbogacanie różnych form doksztalcania. Doksztalcanie nauczycieli spełnia wiele funkcji, jest także drogą do zapewnienia odpowiedniego statusu społecznego i materialnego, sposobem na sprostanie rosnącym oczekiwaniom ze strony uczniów i rodziców. (Pomykało, 1997).

Doskonalenie zawodowe z kolei rozumiane jest jako „proces systematycznego aktualizowania, poszerzania oraz pogłębiania wiadomości i umiejętności, a także

sprawności ogólnych i zawodowych. Jest to więc proces ściśle związany z wykonywanym zawodem oraz z zawodami pokrewnymi, umożliwiającymi stopniowe dochodzenie do mistrzostwa w zawodzie oraz uzyskiwania coraz wyższej pozycji społeczno-zawodowej, bez konieczności wychodzenia z zawodu”, np. specjalizacje lekarskie, inżynierskie, nauczycielskie itp. (Wiatrowski, 1994; *Nowy słownik pedagogiki*, 2000). Potrzeba doskonalenia zawodowego warunkuje ciągły rozwój nauki i techniki. (Baraniak, 2001).

Każdy katecheta jest więc zobowiązany do stałego doskonalenia się pod względem intelektualnym i duchowym. Dlatego powinien permanentnie uczestniczyć w doksztalcaniu i doskonaleniu zawodowym.

Wśród form doskonalenia zawodowego katechetów wyróżnia się:

- konferencje metodyczne,
- konferencje tematyczne,
- warsztaty,
- kursy doskonalące,
- studia podyplomowe,
- samoksztalcenie w oparciu o publikacje,
- katechezy koleżeńskie (wybrany katecheta prowadzi zajęcia, a katecheci przeważnie z tego samego dekanatu obserwują katechezę, aby później dzielić się spostrzeżeniami)
- kongregacje katechetyczne, na których omawia się szczegółowo jedno z aktualnych zagadnień: np. Jak katechizować dzisiaj?
- dekanalne dni katechetyczne,
- wizytacje katechetyczne (ważna forma doskonalenia katechetów.

Pomimo iż jest to forma sprawowania nadzoru pedagogicznego, jego efekty przekładają się na rozwój zawodowy katechetów a tym samym na podwyższenie jakości pracy. To właśnie dzięki wizytacjom możliwe jest zdiagnozowanie i dokonanie oceny poziomu pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej nauczycieli, wnioskowanie w sprawach doskonalenia zawodowego stosownie do ustalonych potrzeb, inspirowanie nauczycieli do podejmowania działalności innowacyjnej oraz udzielanie im pomocy.

- grupy wsparcia (przykładem jest Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, który w ramach Zakładu Katechetyki, Pedagogiki Chrześcijańskiej i Katolickiej Nauki Społecznej we współpracy z Wydziałem Katechetycznym Kurii Metropolitarnej w Katowicach powołał grupę wsparcia dla oligokatechetów).

Celami grupy wsparcia są:

- zintegrowanie środowiska oligokatechetów;
- podniesienie kwalifikacji zawodowych tej grupy, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień zakresu pedagogiki specjalnej;
- poszerzenie wachlarza skutecznych metod pracy katechetycznej;

- wymiana doświadczeń metodycznych z praktyki katechetycznej oraz dzielenie się
- wiedzą zdobywaną aktualnie na kursach, konferencjach, z lektury;
- wymiana informacji o kursach, szkoleniach, rekolekcjach oraz innych bieżących informacji praktycznych związanych z katechizowaniem w szkole.
- rekolekcje (kapłani diecezjalni i zakonni oraz siostry zakonne uczestniczą, zgodnie z prawem diecezjalnym i zakonnym, w ćwiczeniach dla nich przeznaczonych. Osoby świeckie są zobowiązane do uczestnictwa każdego roku bądź w rekolekcjach organizowanych przez Referaty Katechetyczny i Szkół Katolickich Kurii Metropolitalnej, bądź w wybranym przez siebie ośrodku, często z obowiązkiem przedstawienia zaświadczenia uczestnictwa,
- katechezy wzorcowe (niektóre Wydziały Katechetyczne Kurii zamierzają w przyszłości prowadzić katechezy wzorcowe z wykorzystaniem konkretnych metod pracy z podręcznikiem, Pismem Świętym czy realizowania ćwiczeń katechetycznych,

W ostatnim czasie, wobec ogromnego napływu informacji i trudności ze skupieniem uwagi uczniów na problem, tematykę, treść kształcenia, ogromnego znaczenia nabiera **katecheza aktywizująca** oparta na metodach aktywizujących. Aktywność katechety podczas lekcji powinna się przenieść na aktywność ucznia, kiedy to uczeń będzie samodzielnie dochodził do rozwiązania problemu, uczeń będzie poszukiwał środków do uczenia się, a rolą katechety będzie doradzanie i pomoc w procesie uczenia się.

Wychodząc na przeciw tym potrzebom współczesnej katechezy powołano w diecezjach konsultantów i metodyków ds. katechezy przy Ośrodkach Doskonalenia Nauczycieli.

Do ich obowiązków należy:

- hospitacja katechetów (konsultacje, instruktaż, otoczenie szczególną opieką metodyczną katechetów początkujących
- propagowanie nowych metod w pracy katechetycznej, organizowanie wymiany doświadczeń,
- udostępnianie własnego warsztatu pracy i prowadzenie lekcji otwartych,
- sukcesywne dokonywanie diagnozy potrzeb doskonalenia katechetów,
- organizowanie konferencji metodycznych w ciągu roku szkolnego.

Doradcy (metodycy) ściśle współpracując z wizytatorami diecezjalnymi i dekanalnymi, diagnozują potrzeby oraz ustalają strategię działania.

Oferta ośrodków doskonalenia przygotowana dla katechetów:

Koncepcyjna praca nad sposobami aktywizacji katechezy

- przygotowywanie materiałów katechetycznych (konspekty katechez, materiały do katechezy pozaszkolnej),

- redagowanie segmentu katechetycznego,
- planowanie wynikowe.

Organizacja warsztatu pracy katechety

- planowanie pracy katechetycznej,
- porządek na lekcji,
- metody i formy pracy na katechezie z zastosowaniem nowoczesnych środków dydaktycznych,
- praca w grupach,
- mass media,
- wybrane zagadnienia z dynamiki katechezy.

Metody aktywizujące w katechezie

- przygotowanie do uczestnictwa w Mszy Świętej,
- Św. Paweł,
- młodzi odkrywcy skarbów Mszy Świętej,
- katecheza aktywizująca w przedszkolu,
- drama,
- metoda projektu w katechezie,
- taniec i piosenka w katechezie.

Awans zawodowy katechety

- dokumentacja i pisanie sprawozdania
- plan rozwoju zawodowego.

Rozwijanie umiejętności wychowawczych

- trudne sytuacje na lekcji – studium przypadku,
- praca z uczniem trudnym,
- praca z uczniem nadpobudliwym,
- współpraca rodziców i nauczycieli w procesie wychowania,
- agresja i przemoc wśród młodzieży jako problem katechetyczny.

Kształtowanie umiejętności interpersonalnych

- budowanie więzi z uczniami,
- komunikacja,
- mediacja,
- trening asertywności .

Diagnoza

- rozpoznawanie środowiska ucznia i klasy szkolnej,
- pomiar dydaktyczny,
- ocenianie,
- ewaluacja na lekcjach religii,

Kształtowanie dojrzałej religijności

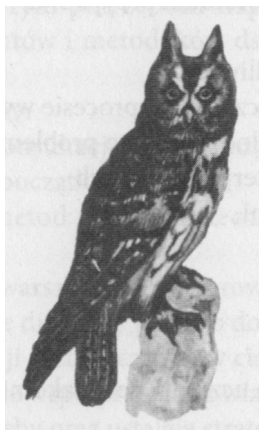
- powołanie katechety,
- implikacje katechetyczne wyływające z encykliki „Deus caritas est”,

- postawa miłosierdzia jako wartość we współczesnej edukacji,
- kształtowanie postaw społeczno-moralnych,
- organizacja duszpasterskiej troski o maturzystów,
- rekolekcje wielkopostne.

Nawet najlepsze wykształcenie nie czyni jeszcze nauczyciela doskonałym, stać się nim może dopiero w toku pracy zawodowej, o ile poddaje się procesowi doskonalenia zawodowego, a więc ustawicznego kształcenia (Okoń, 1989).

Literatura

1. BARANIAK B., *Doskonalenie nauczycieli podstawą rozwoju zawodowego* [w:] *Nauczyciel 2000 – plus IBE*, Warszawa 2001.
2. BUCHCIC E., ŻEBER-DZIKOWSKA I., *Biologia 2 Poradnik metodyczny - liceum ogólnokształcące, liceum profilowane i technikum*. (maszynopis) Nowa Era, Warszawa 2003.
3. LEWOWICKI T., *Standardy edukacji nauczycielskiej w kontekście reformy oświatowej*. [w:] *Nauczyciel 2000 – plus IBE*, Warszawa 2001.
4. OKOŃ W.: *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa 1989.
5. POMYKAŁO W. (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Wyd. Fundacji „Innowacja”, Warszawa 1997.
6. WIATROWSKI Z., *Podstawy pedagogiki pracy*. WSP, Bydgoszcz 1994.

Sowa uszata